

VIL DEN RIGTIGE MR. LEWIS TRÆDE FREM?

En introduktion til C.S. Lewis' forfatterskab og hans teologiske vision

Adjunkt, cand.mag., theol.master, Bent Bjerring-Nielsen

RESUMÉ: C.S. Lewis forfatterskab var voldsomt omfattende og Lewis-receptionen er ekstraordinært bred. I artiklen bliver der givet en oversigt over hele Lewis forfatterskab, den økumeniske og akademiske bredde i Lewis-receptionen demonstreres, og det vises, at det, som man kunne kalde Lewis teologiske vision, træder tydeligst frem, når man sammentænker de tre hovedspor i forfatterskabet: Det litteraturkritiske, det essayistisk apologetiske og det skønlitterære. Lewis var en konsekvent modernitetskritiker og formulerede en vision for en genfortryllet bibelsk tænkning, der på en unik måde forenede følelsen og fornuften, begrebet og billedet, myten og historien.

Introduktion

Hvis man besøger St. Lukas episkopale kirke i Monrovia, Californien, vil man der kunne finde en to en halv meter høj glasmosaik af C.S. Lewis. Det må siges at være et specielt udtryk for den tilnærmelsesvis helgendyrkelse, der er blevet C.S. Lewis til del i forskellige dele af den kirkelige verden. Det er dog ikke alle, der har været begejstret for at møde manden. En af de mindre begejstrede er den kendte litterat Harold Bloom. Bloom er blevet forbundet med den særlige Yale-dekonstruktion, men i en dansk sammenhæng er det vigtigste, at han skrev *The Western Canon*, som indirekte var med til at sætte dagsordenen for dansk kulturpolitik i et tiår, hvor ka-

nondiskussionen kom til at fylde meget. I sine unge år studerede Harold Bloom i en periode i Cambridge og kom i den forbindelse i kontakt med C.S. Lewis, hvad der på et tidspunkt resulterede i en diskussion om, hvad skabelse er. Her repræsenterede Bloom med egne ord en af William Blake inspireret gnostisk, jødisk indfaldsvinkel. Det var Lewis ikke begejstret for.

Det er almindelig kendt, at det kunne være en voldsom oplevelse at diskutere med Lewis, hvad Harold Bloom også erfarede. Han er faktisk ikke helt kommet sig over det endnu. Han indleder således introduktionen til den af ham selv redigerede *Bloom's Modern Critical Views – C.S. Lewis* med følgende sætning: "C.S. Lewis was

the most dogmatic and aggressive person I have ever met.” Han fortsætter så med at tage fuldstændig afstand til Lewis’ essayistisk apologetiske virksomhed, hvorefter han fremfører sin velkendte antipati mod Fantasy, hvad der betyder en afstandtagen til såvel de tre kendte Inklings, Lewis, Tolkien og Charles Williams, som til Rowlings bøger om Harry Potter. Men når alt det er sagt, så er der udpræget respekt fra litteraten Harold Bloom over for litteraten C.S. Lewis, hvor særligt Lewis’ bog om middelalderens og renæssancens verdensbillede *The Discarded Image* bliver fremhævet som “a masterpiece”.¹

Der er en voldsom afstand mellem vurderingen af C.S. Lewis, som det kommer til udtryk henholdsvis i glasmaleriet og i Harold Blooms kommentarer. Det er samtidig et udtryk for en spænding hos Lewis selv mellem litteraten, apologeten og forfatteren og det er udtryk for den fantastiske bredde, som man finder i den aktuelle Lewis-reception.

Sidste år udkom *The Cambridge Companion to C.S. Lewis*, redigeret af Robert MacSwain og Michael Ward (i det følgende benævnt: CCCSL). Med udgangspunkt i denne antologi vil jeg forsøge at give et overblik over Lewis meget omfattende produktion med udblik til receptionen af ham på verdensplan og de mange forskellige Lewisser, man kan finde i litteraturen om ham. Derefter vil jeg påpege, at det, man kunne kalde Lewis teologiske vision, først bliver tydelig når man sammentænker de tre hovedspor hos Lewis: Det litteraturkritiske, det essayistisk apologetiske og det skønlitterære.

Lewis-receptionen

CCCSL udkom som en del af serien *The Cambridge Companion* om religion, og meget typisk for Lewis er det et forhold, som

man bliver nødt til at diskutere i bogens forord, fordi en bog om Lewis lige så godt kunne udkomme i litteraturserien. C.S. Lewis var en kristen essayist og apologet, men var også professor i middelalder- og renæssancelitteratur, og han var forfatter til en lang række skønlitterære værker. Harold Bloom er et eksempel på en person, der elsker litteraturforskeren Lewis, men afskyr essayisten og den skønlitterære forfatter; i den evangelikale verden er der i modsætning til det et markant fokus på apologeten Lewis, mens han i den brede offentlighed primært er kendt som forfatteren til *Narnia*-bøgerne. Han er ikke nem at rubricere.

Den teologiske interesse for C.S. Lewis er også meget bred. Hvis man tager udgangspunkt i receptionen, kan man nok karakterisere Lewis som det tyvende århundredes mest økumeniske forfatter. Han er voldsom populær blandt amerikanske evangelikale. I en læserundersøgelse lavet af *Christianity Today* i 1998 blev Lewis således kåret til den mest indflydelsesrige evangelikale forfatter, og jeg tror generelt, at det vil være svært at finde en kendt amerikansk evangelikal forfatter, der ikke i sit forfatterskab har nogle referencer til og citater af C.S. Lewis. Wheaton College i Chicago har haft væsentlig betydning for denne evangelikale interesse, hvad der særligt skyldes Clyde S. Kilbys (1902-86) indsats. Kilby var i mange år professor i engelsk litteratur på stedet og hans indsats omkring Lewis og beslægtede forfattere resulterede i oprettelsen af *The Marion E. Wade Center*. Her beskæftiger man sig særligt med C.S. Lewis og seks andre kristne forfattere (J.R.R. Tolkien, Charles Williams, Chesterton, George MacDonald, Dorothy Sayers og T.S. Eliot), men Lewis står i centrum af interessen. På *The Marion E. Wade Center* finder man således et lille museum med nogle af Lewis møbler og en del af hans bibliotek; man

har en række af Lewis breve; man afholder konferencer og udgiver tidsskriftet "Seven" om de syv forfattere. Clyde S. Kilby udgav helt tilbage i 1964 (årets efter Lewis død) *The Christian World of C.S. Lewis*, hvor han blandt andet flere gange i forbindelse med diskussionen af Lewis værker kan referere til egen brevveksling med forfatteren og dermed har nogle af Lewis kommentarer til hans egne værker. Clyde S. Kilby er også medforfatter til *C.S. Lewis – Images of his World*, og har redigeret og udgivet *Lewis Letters to an American Lady*.

Der findes imidlertid også en temmelig katolsk C.S. Lewis, hvad der særligt skyldes Walter Hooper (1931). Hooper var Lewis' sekretær det sidste år af Lewis' liv og har efter Lewis' død redigeret og udgivet en række bøger med artikler og essays af ham. Han har sammen med Roger Lancelyn Green skrevet en af de mest anerkendte biografier om Lewis (med den ikke voldsomt overraskende titel: *C.S. Lewis – A Biography*, 1974)² og præsiderede i mange år over the C.S. Lewis selskabet i Oxford. Hooper er amerikaner og har været anglikansk præst, men konverterede i 1988 til katolicismen. I en periode virkede det som om, at han seriøst arbejdede på at få Lewis helgenkåret, hvad der kan være baggrunden for, at han ofte antyder, at Lewis' ægteskab med Helen Joy Gresham aldrig blev fuldbyrdet. Påstanden er for øvrigt aldeles usandsynlig, hvad enhver, der har læst *En sorgens dagbog (A Grief Observed)*, hans hudløst ærlige refleksioner efter hustruens død, må blive overbevist om. Her kan Lewis for eksempel skrive: "I de få år mættede H. [Helen Joy Gresham] og jeg os med kærligheden; hver eneste form af den – højtidelig og lystig, romantisk og realistisk, sommetider så dramatisk som et tordenvejr, sommetider så behageligt og ubestemt som at tage sine bløde tøfler på. Ingen sprække i hjerte

eller krop forblev ufyldt." Er spørgsmålet da så interessant? Ikke nødvendigvis, men det viser lidt om, hvordan de mange forskellige Lewisser bliver formede.³

Tonen de forskellige grupper imellem er ikke altid lige rar, men højdepunktet – eller snarere bundskraberen – bliver nået med Kathryn Lindskogs bog *The C.S. Lewis Hoax*, som er et utroligt voldsomt angreb på Walter Hooper. Bogen er en af de giftigste, som jeg har set i kristne kredse og i intellektuelle kredse generelt, og det siger jo ikke så lidt. Baggrunden for angrebet er, at Walter Hooper i 1977 udgav en række hidtil ikke publicerede historier af C.S. Lewis under titlen *The Dark Tower and Other Stories*. Kathryn Lindskog mente ikke, at C.S. Lewis var forfatteren til historierne, hvad hun plæderer for i *The C.S. Lewis Hoax* med udgangspunkt i et gennemført karaktermord på Hooper. Det er mit indtryk, at der i dag er forholdsvis bred konsensus om at anerkende, at historierne er udarbejdet af Lewis. Det er dog også tydeligt, hvorfor han ikke udgav dem selv, da kvaliteten simpelthen er for ringe.

CCCSL afspejler på en fin måde den økumeniske bredde i beskæftigelsen med Lewis, idet man har valgt forfattere med en meget forskellig kirkelig og faglig baggrund til at skrive artiklerne. Man er også meget opmærksom på bredden i Lewis forfatterskab, idet man har tre hovedafsnit, der henholdsvis dækker det litteraturkritiske, det essayistisk-apologetiske og det skønlitterære forfatterskab. I CCCSL benævnes de henholdsvis "Scholar", "Thinker" og "Writer".

Lewis som litterat

Afsnittet om Lewis som litteraturkritiker bliver dækket af fire forskellige forfattere i CCCSL. John V. Flemming, som er litteraturprofessor ved Princeton University, skri-

ver om Lewis som “Literary critic”, Stephen Logan, som underviser i engelsk på Cambridge University, skriver om Lewis som “Literary theorist”, Dennis Danielson, som er professor i engelsk på University of British Columbia, skriver om Lewis som “Intellectual historian” og endelig skriver Mark Edwards, som underviser i teologi i Oxford, om Lewis som “Classicist”. Det fungerer ikke særligt godt. Der er flere unødvendige gentagelser og emneinddelingen synes ikke velvalgt i forhold til det særlige ved Lewis litteraturkritik.

Lewis litterære speciale var middelalder – og renæssancelitteratur; da der blev lavet et professorat til ham i Cambridge, var det da også dette, der var hans emne. Han beskæftiger sig mere med litteraturhistorie end litteraturteori, selv om han også på det sidste område er kommet med væsentlige bidrag.

John Fleming bemærker i sit bidrag, at “Lewis was a pioneer in what later French historians would call *l’histoire des mentalités* – the shifting history of human mental structures” (CCCSL, s. 22). Det er en præcis beskrivelse af en af de væsentligste træk ved Lewis, idet litteraturhistorie og mentalitetshistorie hænger sammen hos ham; han er interesseret i at beskrive forskellene mellem forskellige tidsepoker ikke alene i tænkning, men også i sansning og oplevelse. Til det formål er skønlitteraturen et glimrende udgangspunkt. Lewis’ mentalitetshistoriske arbejde er da også blevet bemærket af danske litterater (om end i begrænset omfang). I sin bog om Augustin, Goethe og Grundtvig, *Viljens former* (fra 1974), anlægger lektor på dansk ved Københavns Universitet, Poul Behrendt, således et mentalitets- eller bevidsthedshistorisk perspektiv på de tre forfatterskaber. Inspirationen til dette perspektiv henter han fra Lewis *The Allegory of Love*.

The Allegory of Love: A Study in Medieval Tradition (fra 1936) var Lewis første litteraturhistoriske værk. Det er et forsøg på at fange sammenhængen mellem frembruddet af en ny kærlighedsopfattelse, den høviske kærlighed, og en specifik litterær form, allegorien. I arbejdet med det beskæftiger Lewis sig såvel med kendt middelalderlig litteratur som den franske *Roman de la Rose* og Chaucers værker som med mindre kendte forfattere.

Det karakteristiske ved Lewis’ litteraturhistoriske forfatterskab er ikke kun, at det er mentalitetshistorisk anlagt, men også den specifikke inddeling af den vesteuropæiske historie, hvad Dennis Danielson gør opmærksom på i sit bidrag til CCCSL om Lewis som intellektuel historiker: “Whereas our ancestors saw history falling on two sides of the watershed formed by the advent of Christianity, we must recognize three large periods: the pre-Christian, the Christian, and the post-Christian” (CCCSL, s. 45). På dette område sker der jævnligt et møde mellem litteraturhistorikeren og apologeten Lewis, idet han gerne understreger sin fascination af den middelalderlige (kristne) verden og samtidig modsætter sig en udviklingsoptimistisk ide om, at vi som menneskehed med tiden skulle have udviklet os hen imod større grad af visdom og moralsk perfektion. Denne vrangforestilling kalder Lewis blandt andet for “kronologisk snobberi”. Det bliver antydnet subtilt i indledningen til Lewis’ *English Literature in the Sixteenth Century*, som er hans bidrag til serien *Oxford History of English Literature*. Her er overskriften til det introducerende kapitel: “New Learning and New Ignorance”. Dennis Danielson siger for øvrigt om dette introducerende kapitel, at det “is among the richest and most concentrated pieces of intellectual history he ever produced”, mens John V. Fleming kaldet hele

English Literature in the Sixteenth Century for “the greatest single monument in Lewis astonishing literary erudition” (CCCSL, s. 47 og 23). Opgøret med det kronologiske snoberi udtrykkes mere ligefremt, når Lewis i sin tiltrædelsesforelæsning som professor i Middelalder – og renæssancelitteratur ved Cambridge (optrykt som “De Descriptione Temporum”) kalder sig for en “dinosaur”, et fortidigt væsen der har overlevet ind i nutiden. Og det får en omfattende fremstilling i *The Discarded Image*.

The Discarded Image – An Introduction to Medieval and Renaissance Literature, som udkom i 1964, året efter Lewis død, er en introduktion til middelalderens og renæssancens verdensbillede, som det kommer til udtryk i litteraturen, hvad der igen, ifølge Lewis, er en fremragende indfaldsvinkel til en tidsforståelse og fornemmelse for verdensbilleder, der adskiller sig afgørende fra det moderne. I forbindelse med beskrivelsen af det, han kalder “den middelalderlige model”, skriver han blandt andet: “Not only epistemologically but also emotionally the Model probably meant less to the great thinkers than to the poets” (Lewis 1964, 17). Lewis har svært ved at skjule sin begejstring for det middelalderlige verdensbillede, om hvilket han skriver: “The human imagination has seldom had before it an object so sublimely ordered”; senere kommer han med bekendelsen: “I have made no serious efforts to hide the fact that the old Model delights me as I believe it delighted our ancestors. Few constructions of the imagination seem to me to have combined splendour, sobriety, and coherence in the same degree” (Lewis 1964, 121 og 216). Lewis skjulte ikke, at han var en dinosaur, der ikke kun var interesseret i middelalderens tænkning, i dens filosofi og teologi. Han var interesseret i følelsen, i sansningen og i forestillingsevnen, i det fulde verdens-

billede, som fanges bedre i skønlitteraturen end noget andet sted. Her sker der et møde mellem litteraturhistorikeren og den skønlitterære forfatter. Det er lige præcis evnen til at kunne bevæge sig ud over den snævre modernistiske rationalitet, der betyder, at en væsentlig del af Lewis apologetiske indsats findes i hans litteraturhistoriske og skønlitterære bøger. Lewis litteraturhistoriske indsats danner så at sige klangbunden for hans apologetik.

Titlen, *The Discarded Image – An Introduction to Medieval and Renaissance Literature*, antyder, at Lewis ikke mente, at den virkelig store forandring i verdensbilledet mellem det præ-moderne og det moderne skete i overgangen mellem middelalder og renæssance, men skulle placeres senere. Den problematik diskuteres også i *English Literature in the Sixteenth Century*.

Lewis var en stor beundrer af Miltons *Paradise Lost*, Miltons store gendigtning af Genesis 1-3. Denne beundring kommer til udtryk i hans bog om værket *A Preface to Paradise Lost*. En af de store fortolkningsmæssige udfordringer i forbindelse med værket er, hvem der skal opfattes som dets egentlige helt. Her påstod romantikerne og specielt William Blake (i *The Marriage of Heaven & Hell*), at Satan var den egentlige helt, selv om Milton ikke selv var opmærksom på det. Lewis er uenig; han holder med Gud og mener, at Blake og co. tager fuldstændig fejl. Det er Stanley Fish store fortjeneste, at han i *Surprised by Sin* er i stand til at vælge et perspektiv, der kan forsone disse tilsyneladende absolutte modsætninger. Fish laver en såkaldt “retorisk” læsning af *Paradise Lost*, hvor hans indfaldsvinkel er spørgsmålet: Hvad gør teksten ved læseren? Og i tilfældet *Paradise Lost* er svaret: Teksten får os til at identificere os med Adam i hans fald; vi “gentager” syndefaldet igennem læsningen. Det udtrykker Fish

selv i forordet til andenudgaven af *Surprised by Sin* på følgende måde: "I was able to reconcile the two camps under the aegis of a single thesis: *Paradise Lost* is a poem about how its readers came to be the way they are; its method [...] is to provoke in its readers wayward, fallen responses which are then corrected by one of several authoritative voices (the narrator, God, Raphael, Michael, the Son)" (Fish 1997, x). På denne måde kan Fish forene modsætningerne i det, han benævner "The Milton Controversy". I denne sammenhæng er det væsentlige, at Lewis har været med til at sætte dagsordenen i denne "controversy", hvad der betyder, at han er svær at komme udenom i enhver seriøs diskussion af Milton.⁴

Selv om Lewis primært var litteraturhistoriker, har han også bidraget til litteraturteoretiske diskussioner. I CCCSL er det primært Stephen Logan, der diskuterer denne problemstilling, idet han tager udgangspunkt i den særlige betydning, som begrebet "theory" har fået i en del angelsaksisk litteraturteori, hvor det mere eller mindre forbindes med en poststrukturalistisk, dekonstruktiv litteraturtilgang. En sådan kan jo ikke på nogen måde identificeres med Lewis, hvis litteraturteoretiske tilgang karakteriseres på følgende (efter min mening præcise) måde af Logan: "What distinguished Lewis as a literary theorist was that he was fully intimate with the older and far longer metaphysical tradition at a time when it was beginning to come under attack – when the cultural changes were occurring which would result in the emergence of an aggressive secular and materialistic form of literary theory" (CCCSL, s. 40).

Lewis' centrale litteraturteoretiske værk er *An Experiment in Criticism*, som på en måde er et meget tidligt udtryk for nogle af de udviklingstendenser, der har

præget litteraturvidenskaben de sidste tiår, samtidig med at tilgangen er en helt anden. Man kan med Terry Eagleton karakterisere litteraturvidenskabens generelle udvikling, som en bevægelse fra et primært fokus på forfatteren (i biografisk og eksistentielt orienteret kritik) over et primært fokus på teksten (i nykritik og strukturalisme) hen imod et fokus på læseren (i på den ene side retorisk læsning og såkaldt "reader response criticism" og på den anden side i dekonstruktiv læsning). De sidste tilgange er dem, Kevin J. Vanhoozer benævner henholdsvis "users" og "undoers" i hans teologisk orienterede kritik af tilgangene i *Is there a Meaning in this Text?* (1998).

I *An Experiment in Criticism* forsøger Lewis at give en ny vinkling på den endeløse diskussion om forskellen på god og dårlig litteratur ved at skifte fokuset fra tekst til læser. Den gode bog defineres ved at kunne læses på en bestemt måde, som Lewis så prøver at bestemme nærmere. Det er, som nævnt, det første eksempel på litteraturteoriens generelle bevægelse i de følgende tiår fra at fokusere på teksten til at fokusere på læseren. Den store forskel er, at Lewis har en normativ indfaldsvinkel, hvad der er fraværende hos de seneste tiårs "users" og "undoers".

I almenheden er der ikke megen opmærksomhed på Lewis litteraturhistoriske og litteraturteoretiske virksomhed, men det indeholder en implicit modernitetskritik, som er en væsentlig forudsætning for såvel hans apologetiske som hans skønlitterære forfatterskab og en aldeles afgørende intellektuel indsats i sin egen ret.

Myten der blev sandhed

Myteforståelsen⁵ kan ses som selve det samlende fokuspunkt i Lewis' forfatterskab generelt. Det var afgørende for hans omvendelse fra ateisme til kristendom, hvad han

Man finder endvidere hos Lewis et ret konsekvent opgør med såvel moralsk relativisme som med naturalisme

beskriver i *Surprised by Joy* (dansk: *Overrasket af glæde*). *Surprised by Joy* er nok det nærmeste, som man i de sidste hundrede år er kommet på en bog som Augustins *Bekendelser*. Det er en åndelig selvbiografi, der beskriver Lewis liv fra fødslen i vinteren 1898 i Belfast til omvendelsen til først teisme og siden egentlig kristendom i Oxford i efteråret 1929. Det er også en bog om "joy", glæde, men det er vel at mærke et ord, som Lewis giver et specielt indhold. "Joy" defineres som "an unsatisfied desire which is itself more desirable than any other satisfaction" (Lewis 1955, 20). "Joy" i denne tekniske betydning har ifølge Lewis kun ét træk til fælles med glæde eller lykke i den traditionelle betydning og det er, at den, der har oplevet det, vil ønske det igen.

I *Surprised by Joy* fortæller Lewis om en lang række erfaringer af "Joy", der er forbundet med oplevelser af myter, musik og litteratur. Centrale eksempler er Wagners musik og den nordiske og keltiske mytologi. Disse erfaringer kom til at spille en central rolle i hans omvendeshistorie, hvad Lewis blandt andet beretter om i et brev til barndomsvennen Arthur Greeves (fra 1931): "What Dyson and Tolkien showed me was this: that if I met the idea of a sacrifice in a Pagan story I didn't mind it at all: again, that if I met the idea of a god sacrificing himself to himself [...]. I liked it very much and was mysteriously moved by it: again,

that the idea of the dying and reviving god (Balder, Adonis, Bacchus) similarly moved me provided I met it anywhere *except* in the gospels. The reason was that in the Pagan stories I was prepared to feel the myth as profound and suggestive of meanings beyond my grasp even tho' I could not say in could prose 'what it meant'. Now the story of Christ is simply true myth: a myth working on us in the same way as the others, but with this tremendous difference that *it really happened*" (Hooper 1979, 427).

I brevets fortsættelse giver Lewis udtryk for en opfattelse af de hedenske myter som værende en slags forberedelse til kristendommen/evangeliet; dette er analogt med kristendommens traditionelle opfattelse af Moseloven og for eksempel Klemens af Alexandrias opfattelse af den græske filosofis rolle. Myteopfattelsen udsprang af personlige erfaringer. Han nærmede sig, med egne ord, kristendommen fra en "delighted interest in, and reverence for, the best pagan imagination" og beundrede Balder før Kristus og Platon før Augustin, som han udtrykker det.⁶

I brevet til Arthur Greeves giver Lewis udtryk for, at en konsekvens af hans holdning til myter er, at man på en måde kan nærme sig kristendommen, som man nærmer sig andre myter. Udgangspunktet for det er, at disse myter påvirker os kraftigt. De "virker i os", som det siges i brevet, og

det, de først og fremmest virker, er "joy", en glædesfyldt, men uforløst, længsel. Denne myteforståelse, som Lewis udtrykte formelagtigt ved at sige, at kristendommen er en myte, som er blevet sandhed, var afgørende for hans omvendelse og forblev et centralt omdrejningspunkt i hele hans mangfoldige forfatterskab.

Tænkeren Lewis

Afsnittet om Lewis som "thinker", om hans teologiske og filosofiske tænkning, i CCCSL er omfattende med temmelig forskelligartede bidrag. I en glimrende artikel om Lewis skriftsyn, tager Kevin J. Vanhoozer, teologi-professor ved Wheaton College,⁷ netop udgangspunkt i Lewis myteforståelse: "Lewis view of scripture is inseparable from his view of myth. Christians must 'both assent to the historical fact and also receive the myth (fact though it has become) with the same imaginative embrace which we accord to all myths'. He therefore distinguished himself from fundamentalist, who lose the myth (imagination) and from modern biblical critics, who eliminate the 'became fact' (history)" (CCCSL, s. 76).

I forlængelse af det citerer Vanhoozer også Lewis' ord om, at det, som vi møder i myten er virkelighed ("reality"), som han adskiller fra sandhed ("truth") med ordene: "What flows into you from myth is not truth but reality (truth is always *about* something, but reality is that *about which* truth is)".⁸ Det bør dog bemærkes, at man ikke finder mange specifikke læsninger af bibelske tekster i hans forfatterskab; det nærmeste, som man kommer dette, er hans *Reflection on the Psalms*.

Lewis var ikke teolog af profession; han startede sin karriere på universitetet i Oxford med at undervise i filosofi i to år og koncentrerede sig derefter om litteraturen i resten af hans professionelle karriere. Sam-

tidig er der dog gode grunde til, at bogen om Lewis er kommet i *The Cambridge Companion's* religionsserie. Man kan absolut tage Lewis alvorligt som teolog, men det skal ske på de rigtige præmisser. Han fokuserer på det, som er fælles for alle kristne, på temaer som for eksempel Kristi guddommelighed og treenigheden. Det er jo spørgsmål, som både historisk og aktuelt kan anspore til meget omfattende teologiske diskussioner, men det, Lewis fokuserer på, er fællesmængderne, det alle kan blive enige om. Det er nok den væsentligste årsag til, at Lewis fremstår som en af det tyvende århundredes mest økumeniske skikkelser.

Lewis fremstår, særlig i *Mere Christianity*, som lægmanden, der vil gøre kristendommen forståelig for andre; til det formål bruger han en særdeles veldisponeret og logisk fremstilling af kristne grundsandheder, men han bruger i den grad også den menneskelige forestillingsevne; Lewis har en hel unik evne til at finde gode billeder og analogier til abstrakte teologiske påstande. I artiklen "On Theology" fra CCCSL undersøger Paul Fiddes noget af denne billedbrug nærmere. Fiddes er professor i systematisk teologi ved universitetet i Oxford og har haft en række tillidsposter i den engelske baptistkirke. I "On theology" undersøger han Lewis brug af billeder som for eksempel af treenigheden som en guddommelig dans, vi inviteres til at deltage i og andre billeder af gudslivet, som "invasion" og "immersion". Fiddes konkluderer, at "He is doing theology by inviting us to indwell these images, to find our resolution there, and so finally to dwell in God" (s. 101). Det er efter min mening en smuk måde at tænke teologi på, der samtidig er en smule dinosauragtig; det er en indfaldsvinkel, som man snarere finder hos kirkefædrene end på de teologiske fakulteter. I sidste ende er det specifikke ved Lewis teologiske indsats nok hans evne

til at sammentænke det abstrakte og det konkrete, begreberne og billederne, fornuf-ten og forestillingsevnen. Den apologetiske tænkning kan ikke adskilles fra den skønlit-terære forfatter.

Man finder endvidere hos Lewis et ret konsekvent opgør med såvel moralsk relati-visme som med naturalisme, påstanden om at verden kan reduceres til de genstands-felter, som naturvidenskaben beskæftiger sig med. Hvad angår opgøret med den mora-lske relativisme, så er det en grundfore-stilling i Lewis' apologetiske skrifter, at der findes en morallov, som er fælles for menne-skeheden. Det betyder ikke, at vi følger den, men at vi har en forestilling om, at vi burde følge den. I *Abolition of Man* kaldes denne almene lov for "Tao", mens den i *Mere Christianity* (dansk: *Det er kristendom*) kaldes for "naturloven" og er udgangspunktet for Lewis argumentation. Han slutter da også det indledende kapitel i *Det er kristendom* af med at konstatere: "Der er altså to punk-ter, jeg vil slå fast. For det første, at men-nesker over hele jorden har denne ejendom-melige ide, at de bør handle på en bestemt måde, og ikke rigtigt kan frigøre sig fra den. For det andet, at de ikke lige netop opfører sig i overensstemmelse med den. De kender "naturloven", men de bryder den. Disse to kendsgerninger er grundlaget for al klar tænkning om os selv og det univers, vi lever i" (*Det er kristendom*, s. 21).⁹

Lewis opgør med naturalismen får sit mest koncentrerede udtryk i *Miracles*, som i CCCSL bliver behandlet af Charles Taliaferro, som er filosofiprofessor ved St. Olaf College, Minnesota. Spørgsmålet om naturalisme og *Miracles* kan ikke skilles fra navnet Elisabeth Anscombe. Anscombe (1919-2011) var filosof og elev af Wittgen-stein, som hun både kommenterede og oversatte. I modsætning til Wittgenstein var hun kristen, en overbevist katolik, og

havde således en række synspunkter til fælles med Lewis. Efter udgivelsen af *Miracles* diskuterede hun i et meget berømt møde i The Socratic Club i Oxford februar 1948 med Lewis. Berømmelsen skyldes, at det er den eneste gang, Lewis er kommet til kommet til kort i en offentlig diskussion, hvad der betød, at han ændrede en del ting i andenudgaven af *Miracles*. I CCCSL har Charles Taliaferro en grundig diskussion af Lewis opgør med naturalismen, hvor dis-kussionen med Anscombe står centralt.¹⁰ Der er stor uenighed blandt kommentato-terne omkring virkningen af debatten på Lewis. Nogle hævder, at det ikke havde den store virkning, andre vil påstå, at det var en væsentlig årsag til, at han mere eller mindre opgav den klassiske apologetik og vendte sig mod skønlitteraturen. Sandhe-den er måske den enkle, at der er en intim sammenhæng mellem Lewis' apologetik og hans skønlitteratur; Lewis skønlitteratur kan anskues som en apologetisk indsats med andre midler, hvad der tydeliggøres af hans hyppige genreblandinger.

Genreblandinger

I indledningen til deres biografi om Lewis skriver Green og Hooper om den særlige udfordring, som det er at skrive om Lewis: "To write the biography of a man of genius as many-sided as C.S. Lewis is a daunting task [...]. His ideal biographer would have to be at once a Classical and English Scholar, a theologian, a philosopher, an expert on fantasy, science fiction and children's books – and no one but Lewis himself possessed all these qualifications in sufficient degree" (Green & Hooper 1974, s. 7). Denne kolossale bredde i forfatterskabet fremtræder også i CCCSLs afsnit om Lewis som "thinker".

I artiklen "On Discernement" skriver Joseph P. Cassidy, som er "principal" ved st. Chads College, Durham University, om

The Screwtape Letters (dansk: *Fra helvedes blækhus*) og *Letters to Malcolm: Chiefly on Prayer*. Det særlige ved disse to værker er, at de både kan ses som apologetik, som opbyggelig litteratur og som skønlitteratur, idet begge værker har karakter af fiktive brevvekslinger. Lige præcis dette forhold er meget typisk for Lewis; han skrev i en lang række forskellige genrer og han var ikke bange for at blande genrerne. Det ville ikke have skadet Cassidy med en lidt større genrebevidsthed i hans behandling af de to værker, da det netop er en central problematik hos Lewis.

Lewis forfatterskab er indrammet af to bøger om lidelsen. En af hans tidlige værker er *The Problem of Pain*, som er et kompetent forsøg på en rationel behandling af lidelsens problem og et af hans seneste værker er *A Grief Observed* (dansk: *En sorgens dagbog*), som han skrev efter hustruen, Helen Joy Greshams, død. *A Grief Observed* er det nærmeste, man kommer en moderne Jobs bog; den indeholder megen desperation, mange spørgsmål, få svar, men ender med en tillid til Gud på trods af de mangelfulde svar. Man kan næsten ikke forestille sig en større kontrast mellem to bøger end mellem *The Problem of Pain* og *A Grief Observed*. I "Shadowlands", spillefilmen om Lewis, hvor både Anthony Hopkins og Debra Winger yder fremragende præstationer som henholdsvis Lewis og Joy Gresham, spiller denne spænding en stor rolle. Michael Ward, præst ved St. Peters College, Oxford, har en fin artikel om lidelsens problematik hos Lewis i CCCSL.

Lewis udtrykte sig meget sjældent eksplicit politisk, men vendte sig dog ret klart imod pacifismen. Det er derfor et interessant træk, at man har bedt Stanley Hauerwas om at behandle denne problematik i CCCSL. Hauerwas er professor i teologisk etik ved Duke University i North Carolina

og står nok aktuelt som den fremmeste repræsentant i den teologiske verden for den anabaptiske, konsekvent pacifistiske, tænkning. Hauerwas giver en fair præsentation af Lewis' synspunkter, hvorefter han fremfører sin uenighed; artiklen skiller sig ud fra de øvrige igennem denne grundlæggende (men respektfulde) uenighed.

Ovenfor henviste jeg til den berømte diskussion i *The Socratic Club* mellem Lewis og Anscombe. Det var uden tvivl ikke rart for Lewis at tabe diskussionen til Elisabeth Anscombe om *Miracles*, men det var slet ikke rart for ham at gøre det til en kvinde; hvis der er et aspekt, hvor man virkelig kan kritisere Lewis, så er det, at han havde et kompliceret forhold til kvinder. Det er også udgangspunktet for en af de mere kontroversielle biografier om Lewis, nemlig A.N. Wilsons' *C.S. Lewis – A Biography*.¹¹ Jagten på barndommens lykke er ledemotivet i Wilsons forsøg på at beskrive Lewis' personlighed. Lewis bliver lagt på bænken; hans tragiske oplevelse af moderens død i hans barndom fylder meget; det samme gør relationen til den næsten tredive år ældre Janie Moore, som igennem en lang årrække levede i det samme hus som Lewis. Her ligger Wilsons diagnose til højrebenet: Modererstatning. Der er alt for megen snæver freudiansk inspireret tænkning i biografien, men også befriende ikonoklastiske elementer i forhold til den delvise helgendyrkelse, man finder i en del biografier om Lewis.

Hvad, der imidlertid står fast, er, at Lewis havde et kompliceret forhold til kvinder i det meste af hans liv, og at det også prægede hans skønlitteratur. I CCCSL bliver dette diskuteret af Ann Loades, professor emeritus i teologi fra Durham University. Det er det absolut svageste bidrag i antologien,¹² hvad der er ærgerligt, da det er en udfordrende problematik ikke mindst i Lewis skønlitterære forfatterskab.

Det er afsluttende vigtigt at slå fast, at selvom man kan identificere tre hovedspor i Lewis forfatterskab, et litteraturhistorisk, et apologetisk-essayistisk og et skønlitterært, så er forfatterskabet præget af hyppige genreblandinger, hvad der betyder, at sporene kører sammen, lige som det er mange af de samme problematikker, der med forskellige ord diskuteres i de forskellige dele af forfatterskabet.

Fremmede verdener

I almenheden er Lewis først og fremmest kendt som forfatteren til septologien, syvbindsværket, om Narnia. Det er hans populæreste værk, det er blevet indspillet ad flere omgange, og det er sammen med Tolkiens *Ringenes herre* blevet konstituerende for moderne Fantasy.¹³ Lewis skrev imidlertid meget anden skønlitteratur og selv om en del af det kan rubriceres som Fantasy, så må man sige, at han prøvede mange forskellige genrer af. Der er dog to ting, som kendetegner mange af Lewis' værker. For det første er der meget ofte en interaktion mellem menneskenes verden og en anden verden. Det kan dreje sig om en rejse fra menneskenes verden ind i et decideret parallelt univers som i Narnia-fortællingerne. Det kan være en beskrivelse af den dæmoniske verdens forsøg på at påvirke den menneskelige verden som i *The Screwtape Letters* (dansk: *Fra helvedes blækhus*). I de første to bind af Lewis' science fiction-trilogi¹⁴ *Out of the Silent Planet* (dansk: *Fra den tavse planet*) og *Perelandra* (dansk: *Rejsen til Venus*) hører vi om rejser fra Jorden til henholdsvis Mars og Venus. I det tredje bind, *That Hideous Strength* (dansk: *Den frygtindgydende kraft*), drejer det sig om forbindelsen mellem den menneskelige verden og den mytologiske verden, idet Merlin, fra fortællekredsen om kong Arthur, pludselig dukker op i en engelsk provinsby. Endelig handler

The Great Divorce om en busrejse fra helvede til himlen, men med stadige referencer til den jordiske verden.

Et andet karakteristisk træk ved Lewis bøger er, at de ofte er skrevet med udgangspunkt i nogle af den kristne verdenslitteraturs klassikere. I *Surprised by Joy*, Lewis' åndelige selvbiografi, er det tydeligt Augustins *Bekendelser*, der er inspirationen.

Lewis' første skønlitterære arbejde, bortset fra de tidlige digtsamlinger, er hans allegoriske *A Pilgrims Regress*, der naturligvis har Bunyans *A Pilgrims Progress*, som litterært forlæg. Det er som *Surprised by Joy* en bog om længsel, men kan ikke kaldes en specielt vellykket bog.

The Great Divorce, fortællingen om en bustur fra helvede til himmelen, er delvis modelleret over Dantes *Divina Comedia*, hvor den skotske forfatter George MacDonald tilnærmelsesvis har den rolle hos Lewis, som Vergil har hos Dante. *The Great Divorce* adskiller sig naturligvis på mange punkter fra *La Divina Comedia*, men en afgørende forskel de to værker imellem er, at man ikke har en Beatrice hos Lewis. *The Great Divorce* er for øvrigt det af Lewis' værker, der tydeligst udtrykker den augustinske opfattelse af ondskab som mangel på substans og virkelighed; den samme forståelse gennemtrænger for øvrigt *Ringenes herre*.¹⁵

Voyage to Venus, andet bind i science fiction-trilogien, er modelleret over Miltons *Paradise Lost*. I beretningen om turen til og oplevelserne på Venus, som befinder sig i en præ-syndefalds tilstand, er der dog en ret så afgørende forskel til Miltons gendigtning af Genesis 1-3, nemlig at syndefaldet *ikke* finder sted. *Voyage to Venus* er et af Lewis mest vellykkede værker, der blandt andet er et fuldstændigt opgør med modernitetens rumforståelse. For at belyse det, må jeg begive mig ud på en mindre ekskurs.

Lewis' litteraturhistoriske værker er, som nævnt tidligere, mentalitetshistorisk orienterede; han er meget bevidst om, at man for eksempel i middelalderen tænkte, følt, sansede og oplevede på en anden måde end i dag. Det kommer ikke mindst til udtryk i oplevelsen af rummet, som har ændret sig radikalt i moderniteten.¹⁶ Det er en grundforestilling i modernismen, at rummet er mørkt, tomt og koldt, et dødens sted. Det udtrykkes klart (og smukt) i Bertolt Brechts "Den første salme": "Hvor frygtindgydende er ikke det sorte lands konvekse ansigt i natten!/ over verden er skyerne, de hører med til verden. Over skyerne er der intet./ Det ensomme træ på den stenede ager må synes, alt er forgæves. Det har endnu aldrig set et træ. Der er ingen træer./ Jeg tænker altid: Vi bliver ikke iagttaget. Den eneste stjerne sår i natten, før den går under./ Den varme vind søger stadig sammenhænge, katolikken./ Jeg forekommer ganske isoleret. Jeg mangler tålmodighed. Vor arme broder That's-all sagde om verden: den gør ikke noget./ Vi rejser med stor hastighed mod et stjernebillede i Mælkevejen. Dyb ro præger jordens ansigt. Mit hjerte går for hurtigt. Ellers er alt i orden."¹⁷ Et andet oplagt eksempel er Johannes V. Jensens digt "Interferens", som indledes (og med en lille variation afsluttes) med ordene: "Den blå nat er så stille. Jeg ligger søvnløs./ Stilheden vider sig og klinger./ Det er lyden af tusinde miles tomhed./ Det er rummets monologer, hvis ringe mødes med tidens tonløse cirkler." I Hugo Friedrichs klassiske værk, *Strukturen i moderne lyrik*, betegner han "den tomme transcendens" som et væsentligt karakteristikon ved modernismen. Denne tomme transcendens vil naturligvis også slå igennem i opfattelsen af rummet. I et modernistisk univers, der efter Guds påståede død er blevet tømt for mening, sammenhæng og fylde, vil rummet

typisk opleves som det sted, hvor fra håbløsheden og dødens kulde strømmer ind i mennesket. Pascals berømte sætning: "Det uendelige rums evige tavshed fylder mig med gru"¹⁸ er således en præcis forudgriben af en central modernistisk erfaring.

Hos Lewis møder man den diametralt modsatte opfattelse af rummet. I *The Discarded Image* giver han en fremstilling af den middelalderlige opfattelse af rummet, som han blandt andet karakteriserer i sin modsætning til den moderne opfattelse: "The 'space' of modern astronomy may arouse terror, or bewilderment or vague reverie; the spheres of the old present us with an object in which the mind can rest, overwhelming in its greatness, but satisfying in its harmony" (Lewis 1964, 99). Denne opfattelse af rummet får et fiktivt udtryk i hans science-fiction trilogi. Hvad dette angår kan valget af science-fiction genren synes overraskende; der er vel få genrer, der i højere grad har udtrykt modernitetens videnskabsfascination, selv om det ofte har været koblet med en vis frygt for konsekvenserne af den videnskabelige udvikling for mennesket. Hos Lewis sker der imidlertid en omvendning af den kosmiske imperialisme, som ofte er blevet udtrykt i den klassiske science fiction. I trilogien er menneskene de aggressive, som fører ondskaben ud verdensrummet; på andre områder er de klart de væsener underlegne, som de møder; moderniteten og den videnskabelige udvikling ses i praksis som tilbageskridt.

Der sker også en omvendning af den moderne opfattelse af rummet. *Out of the Silent Planet* indledes med, at videnskabsmanden Ransom bliver bortført i et rumskib og bragt til Mars. Til trods for disse oplevelser er rejsen en pragfuld oplevelse for Ransom. Han oplever, hvordan der fra rummets stråleglans flyder liv ind i ham. Han er ikke i "space", men i "the heavens".

Rejsen ud i rummet er en rejse bort fra moderniteten og ind i en anden verden, som er fuld af liv. Jorden er universets mørke plet, som ser sig omgivet af "space", selv om det i realiteten er "the heavens".

Michael Ward har i *Planet Narnia* (2008) vist, hvordan den middelalderlige forståelse af de syv planeter og deres himmelsfærer er integreret i de syv Narnia-bøger. I et kort afsnit i *The Discarded Image* redegør Lewis for den middelalderlige forståelse af de forskellige planeters betydning. At dette skulle være skrevet ind i Narnia-bøgerne virker umiddelbart som en noget vidtløftig påstand, men Michael Ward får sandsynliggjort det igennem en række læsninger af de syv bøger om Narnia, hvor han får påvist, at de syv planetsfærers betydninger kan ses som en af de strukturerende principper i syvbindsværket. Det opsummerer han på et tidspunkt på følgende måde: "In the previous ten chapters I have argued [...] that the images Lewis habitually associated with the seven planets underlie the Narnia Chronicles, determining the basic plot of each story, countless points of ornamental detail, and, most significantly (from the theological point of view), the presentation of the Christotypical figure of Aslan so that he focusses and locates – makes contemplable – the personality of the presiding planetary spirit that is otherwise only Enjoyable by the characters in the story. This reading, I venture to suggest, addresses the problem of composition so effectively that it may be considered 'definitive' – not in the sense of being beyond interrogation, still less in the sense that it forecloses all further discussion of the septet, but in the sense of establishing a new and more than probable interpretative paradigm within which the books may be adressed" (Michael Ward 2008, 223).

Det er en konklusion, som jeg må erklæ-

re mig enig i. Både Narnia-fortællingerne og Science fiction-trilogien kan ses som fiktionaliseringer af den middelalderlige rumforståelse og dermed også en implicit modernitetskritik. Ward ser så også Narnia-fortællingerne som en apologetisk strategi. Det vender jeg tilbage til.

Till' We Have Faces er Lewis gendigtning af myten om Amor og Psyche, som primært kendes fra Apulejus gengivelse af den i *Det gyldne Æsel*. Det er nok Lewis mest oversete værk, men samtidig et af hans mest spændingsfyldte og udfordrende. I CCCSL er det Peter J. Schakel, professor i engelsk ved Hope College, Michigan, der skriver om værket. Det har han gode forudsætninger for, da han tidligere har udgivet en ganske udmærket bog om dette værk *Reason and Imagination in C. S. Lewis – A Study of Till We Have Faces*.

Till' We Have Faces bliver også fremhævet i artiklen, "On Power" af Judith Wolfe, research fellow ved universitetet i Oxford. Det står i afsnittet om Lewis som "thinker" i CCCSL, men behandler i praksis snarere forskellige dele af Lewis skønlitterære produktion. Wolfes udgangspunkt er Lewis forsøg på at sammentænke forestillingen om hierarki med forestillingerne om personlighed, gudsforståelse, kærlighed og endelig længslen efter en forløst menneskehed, som Lewis giver flere litterære repræsentationer af. Det medfører naturligvis en del problemer, hvad Wolf blandt andet udtrykker på følgende måde: "This [...] exposes a specifically theological weakness in Lewis authorial strategy, namely that in constructing visions of glorified humanity, Lewis claims a viewpoint beyond the epistemological (rather than merely practical) corruption occasioned by the Fall" (CCCSL, s. 184).

Judith Wolfe har fuldstændig ret i sin kritik; det faldne menneske kan naturligvis ikke for alvor forstå og beskrive tilstanden

før syndefaldet, men det er en kritik, man også kan rette mod Milton, Dante og mange andre af den kristne skønlitteraturs største forfattere, så personligt tilgiver jeg gerne Lewis; men problematikken er der!

De øvrige bidrag om Lewis som skønlitterær forfatter i CCCSL er: David Jasper, professor litteratur og teologi ved Glasgow universitet, som skriver om *The Pilgrim's Regress* og *Surprised by Joy*. T.A. Shippey er professor emeritus fra Saint Louis University, Missouri. Han har skrevet en af de vigtige bøger om Tolkiens forfatterskab, *J.R.R. Tolkien: Author of the Century*; i denne sammenhæng skriver han om science fiction trilogien. *The Great Divorce* bliver analyseret af Jerry L. Walls fra University of Notre Dame, Indiana, mens Alan Jacobs, professor i engelsk ved Wheaton College tager sig af Narniaserien. Endelig bliver Lewis' poesi, som primært udkom før hans omvendelse (og absolut ikke er særlig god) behandlet af Malcolm Guite, som er præst ved universitetet i Cambridge.

En genfortryllet teologi

C.S. Lewis var en nærmest ekstrem produktiv forfatter, der var i stand til at skrive væsentlige værker i en række forskellige genrer og på en række forskellige fagområder. Der er samtidig en stadig interesse for Lewis forfatterskab i såvel den akademiske verden som i populærkulturen (Hollywood), og hvad angår forfatterskabets receptionshistorie, kan Lewis nok karakteriseres som en af det 20. århundredes mest økumeniske forfattere.

Hvad er så det centrale teologiske indhold i forfatterskabet? Det er nok myteforståelsen, hævdelserne af, at kristendommen kan ses som en myte, der er blevet sandhed; denne forståelse gennemsyrrer alle dele af forfatterskabet og er en væsentlig årsag til dets stadige aktualitet.

I *Planet Narnia* kommenterer Michael Ward på den ændring i Lewis' forfatterskab, der sker efter udgivelsen af *Miracles* og diskussionen med Anscombe; det er efter dette, at Lewis får sit egentlige genembrud som skønlitterær forfatter med Narnia-fortællingerne. Det er blevet hævdet, at Lewis simpelthen opgav apologetikken, men Ward (og andre med ham) vil snarere hævde, at han fortsatte sin apologetiske virksomhed med nye virkemidler, eller som Ward udtrykker det: "In turning from apologetics to romance, he did not exchange a more complex for a simpler genre. If anything, the change was from simpler to more complex" (Ward 2008, 219). Lewis havde altid skrevet skønlitteratur og hans forståelse af kristendommen som en myte, der var blevet sandhed, betød, at der i hans forfatterskab var plads til såvel myten som til historien, til forestillingsevnen og til fornuften, til det akademiske arbejde og til mysteriet, til skønlitteraturen og til den klassiske apologetik.

Lewis fokuserede på det, som man kunne kalde klassisk kristendom og det var altafgørende for ham at fastholde kristendommens historiske sandhed på en måde, der har gjort ham til en naturlig alliancepartner for evangelikale kristne. Samtidig er der hos Lewis en implicit kritik af den bundethed til modernitetens forståelsesformer og rationalitet, som har præget en del evangelikal teologi og som der på mange niveauer er et sundt opgør med i disse år. Hvad det angår, vil Lewis være en udfordring for snævre evangelikale forståelser.

Hvis man ser Lewis samlede forfatterskab under ét, møder man således en omfattende teologisk vision, der i den grad kan udfordre i dag. Kevin J. Vanhoozer har givet det afsluttende afsnit i hans bidrag til CCCSL overskriften: "Conclusion: Re-Enchanting Biblical Thinking". Lige siden

Max Weber har der været megen tale om verdens "entzauberung", om verdens aftryllelse, hvad der på mange måder har sat dagsordenen i moderniteten. I Lewis' univers åbnes der på en unik måde op for muligheden af en genfortryllelse, og denne mulighed bliver tydeligere desto større dele

af det omfattende lewiske tekstkorpus, som man inddrager i den teologiske vision. Det er en væsentlig årsag til Lewis' stadige aktualitet og en god grund til at arbejde videre med alle dele af hans mangfoldige forfatterskab.

NOTER

- 1 Bloom fremfører parallelle synspunkter i indledningen til *Bloom's Modern Critical Interpretations – C.S. Lewis The Chronicles of Narnia*.
- 2 Den er ikke oversat til dansk. Til gengæld finder man på dansk den udmærkede *Jack – C.S. Lewis liv* af George Sayer. For et par år siden udkom også *C.S. Lewis – et personligt portræt* af Lewis stedsøn Douglas Gresham. Det er lidt mere for de særligt interesserede, men indeholder vinkler og oplysninger, man ikke finder i andre biografier.
- 3 Der er generelt en langt større mængde litteratur om Lewis fra et evangelikalt end fra et katolsk perspektiv, men hvis man vil introduceres til det katolske perspektiv er Joseph Pearce: *C.S. Lewis and the Catholic Church* (Ignatius Press, 2003) en mulighed. Endelig har Andrew Walker i *Rumours of Heaven* skrevet artiklen "Under the Russian Cross: A Research Note on C.S. Lewis and the Eastern Orthodox Church". Her er man dog snarere ude i biografiske kuriositeter end i noget substantielt.
- 4 Fish nævnes forbløffende ikke i *CCCSLs* behandling af Lewis og *Paradise Lost*.
- 5 I artiklen "Mytens sandhed – Om "The Inklings" myteopfattelse", tidskriftet *Fønix*, 1, 1999, har jeg forsøgt at redegøre for den myteopfattelse, der var fælles for Lewis, Tolkien og de andre Inklings.
- 6 Bemærkningerne falder i artiklen *Religion Without Dogma* fra 1946, optrykt i den af Walter Hooper redigerede essaysamling: *Timeless At Heart*, s. 87.
- 7 I indeværende år, 2012, vender han dog tilbage til sin tidligere stilling som forskningsprofessor ved Trinity Evangelical Divinity School.
- 8 Citeret fra Lewis artikel "Myth Became Fact".
- 9 Gilbert Meilander, professor i etik ved Valparaiso University, Indiana, behandler Lewis opgør med den moralske relativisme i artiklen "On moral knowledge" fra *CCCSL*.
- 10 Lewis var leder af The Socratic Club, indtil han i 1954 blev ansat i Cambridge. Derefter tog Basil Mitchell over. I en interessant samtale med Andrew Walker fra *Rumours of Heaven*, fortæller Mitchell om omstændighederne omkring diskussionen og om den senere debat omkring problematikken.
- 11 I kronikken "C.S. Lewis – Dinosaur og kultfigur", *Kristeligt Dagblad*, 26/8-1994 diskuterer jeg bl.a. Wilsons bog.
- 12 Så er der meget mere at komme efter i en bog som Candice Fredrich og Sam McBride: *Women among the Inklings*.
- 13 I artiklen "Ringenes herre og litteraturens tredje vej", *Kritik* 202, december 2011, har jeg præsenteret en læsning af *Ringenes herre* blandt andet ud fra det perspektiv, at værket kan ses som en gennemspilning af det, Peter Berger kalder "sekulariseringens drama".
- 14 Den bedste analyse af Lewis' science fiction-trilogi finder man for øvrigt i Sanford Schwartz: *C.S. Lewis on the Final Frontier* fra 2009.
- 15 Hvad jeg har forsøgt at vise i artiklen: "Ringenes herre og litteraturens tredje vej", *Kritik* 202.
- 16 Dette afsnit er en gengivelse af en analyse, jeg foretog i artiklen "En anden verden" fra tidskriftet *Bogens verden*, nr. 5, 1994. Der er også andre elementer fra "En anden verden", der indgår i nærværende artikel.
- 17 I Ivan Malinovskis oversættelse fra *Glemmebogen*, Borgen 1963.
- 18 Blaise Pascal: *Tanker*, s. 42, Steen Hasselbalchs forlag, 1964.

LITTERATUR

Bøger af Lewis:

- Lewis, C.S. (1933): *The Pilgrim's Regress*. London: HarperCollins
- Lewis, C.S. (1936): *The Allegory of Love*. Oxford: Oxford University Press
- Lewis, C.S. (1938): *Out of the Silent Planet*. New York: Macmillan
- Lewis, C.S. (1940): *The Problem of Pain*. London: HarperCollins
- Lewis, C.S. (1942): *A Preface to Paradise Lost*. Oxford: Oxford University Press
- Lewis, C.S. (1943a): *Perelandra*. London: Bodley Head
- Lewis, C.S. (1943b): *The Abolition of Man*. New York: MacMillan
- Lewis, C.S. (1945): *That Hideous Strength*. London: Bodley Head
- Lewis, C.S. (1946): *The Great Divorce*. London: Geoffrey Bles
- Lewis, C.S. (1947): *Miracles*. New York: MacMillan
- Lewis, C.S. (1950): *The Lion, the Witch and the Wardrobe*. London: Geoffrey Bles
- Lewis, C.S. (1952): *Mere Christianity*. London: William Collins.
- Lewis, C.S. (1954): *English Literature in the Sixteenth Century*. Oxford: Oxford University Press.
- Lewis, C.S. (1955): *Surprised by Joy*. London: Geoffrey Bles
- Lewis, C.S. (1956): *Till We Have Faces*. London: Geoffrey Bles
- Lewis, C.S. (1964): *The Discarded Image*. Cambridge: Cambridge University Press

Bøger om Lewis:

- Augustin (1988): *Bekendelser*. København: Sankt Ansgars Forlag.
- Behrendt, Poul (1974): *Viljens former*. København: Tabula/Fremad.
- Bjerring-Nielsen, Bent (1994): "En anden verden" i: tidsskriftet *Bogens verden* nr. 5. København
- Bjerring-Nielsen, Bent (1999): "Mytens sandhed – Om "The Inklings" myteopfattelse", i: *Fønix*, nr. 1. København.
- Bjerring-Nielsen, Bent (2011): "Ringenes herre og litteraturens tredje vej" i: *Kritik* 202, København: Gyldendal.
- Bloom, Harold (red.) (2006): *Bloom's Modern Critical Views – C.S. Lewis*. New York: Chelsea House Publishers.
- Bloom, Harold (red.) (2006): *Bloom's Modern Critical Views – C.S. Lewis The Chronicles of Narnia*. New York: Chelsea House Publishers.
- Fish, Stanley (1997): *Surprised by Sin – The Reader in Paradise Lost*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Fredrick, Candice og McBride, Sam (2001): *Women Among the Inklings – Gender, C.S. Lewis, J.R.R. Tolkien and Charles Williams*. Westport, Connecticut: Greenwood Press
- Green, Roger Lancelyn & Hooper, Walter (1974): *C.S. Lewis – A Biography*. London: William Collins Sons & Co.
- Gresham, Douglas (2007): *C.S. Lewis – Et personligt portræt*. Fredericia: Lohse.
- Hooper, Walter (red.) (1979): *They Stand Together*. London: Collins
- Lindskoog, Kathryn (1988): *The C.S. Lewis Hoax*. Oregon: Multnomah Press.

- MacSwain, Robert & Ward, Michael (2010): *The Cambridge Companion to C.S. Lewis* Cambridge: Cambridge University Press.
- Patrick, James & Walker, Andrew (red.) (1998): *Rumours of Heaven – Essays in Celebration of C.S. Lewis*. Surrey: Eagle.
- Sayer, George (1995): *Jack – C. S. Lewis liv*. København: Scandinavia.
- Schakel, Peter J. (1994): *Reason and Imagination in C. S. Lewis – A Study of Till We Have Faces*. Grand Rapids: Eerdmanns.
- Schwartz, Sanford (2009): *C.S. Lewis on the Final Frontier*. Oxford: Oxford University Press
- Ward, Michael (2008): *Planet Narnia – The Seven Heavens in the Imagination of C. S. Lewis*. Oxford: Oxford University Pres.
- Wilson, A. N. (1991): *C.S. Lewis – A Biography*. London: HarperCollins Publishers.

FORFATTEROPLYSNING

Bent Bjerring-Nielsen
3K Uddannelsen
Peter Bangsvej 1G
2000 Frederiksberg
+45 22 66 75 48
bebn@ucdiakonissestiftelsen.dk